

LIBRIS We know books
CLARICE LISPECTOR

Fericire clandestină

PROZĂ SCURTĂ
1971-1977

Traducere din portugheză și note de
ANCA MILU-VAIDSEGAN

Postfață de
BENJAMIN MOSER

HUMANITAS
fiction

Cuprins

FERICIRE CLANDESTINĂ

Fericire clandestină	7
Resturi de carnaval.	11
Mănâncă, fiule.	15
Iertându-L pe Dumnezeu	17
O sută de ani de iertare	21
O speranță.	24
Slujnica	27
Crochiu de copil	30
O poveste de mare iubire.	34
Apele lumii	37
Înrupare involuntară.	40
Două povestiri în stilul meu	42
Primul sărut.	45

UNDE AI FOST NOAPTEA TRECUTĂ

În căutarea unei demnități	51
Plecarea trenului.	61
Simplu studiu despre cai.	79
Unde ai fost noaptea trecută.	86
Referat despre un lucru anume	101
Manifestul orașului	109
Tertipurile doinei Frozina	111
Într-acolo mă duc eu	114
Mortul din marea de la Urca	116
Tăcere	118
O după-amiază reușită.	121

Arăta blândețe	124
Furtună de suflete	126
Viața naturală	129

VIA CRUCIS A TRUPULUI

Explicație	133
Miss Algrave	135
Cadavrul	142
Via Crucis	150
Bărbatul care a apărut	154
El m-a băut	160
Deocamdată	164
Zi după zi	167
Zgomot de pași	171
Înainte de podul Rio-Niterói	173
Piața Mauá	176
Limba păsărească	180
Mai bine decât să arzi	184
Dar va ploua	187

VIZIUNEA SPLENDORII

Brasília	193
--------------------	-----

ULTIMELE POVESTIRI

Frumoasa și bestia sau Rana prea adâncă	221
O zi mai puțin	232
Postfață	243

Fericire clandestină

Era grasă, scundă, pistruiată și cu un păr foarte cârlionțat, cu reflexe roșcate. Pieptul îi era enorm, în comparație cu al nostru, al celorlalte, care încă îl aveam plat. De parcă nu ar fi fost de ajuns, își îndesa ambele buzunare de sus ale bluzei cu dropsuri. Avea însă ceea ce și-ar fi dorit orice copil devorator de povești: un tată patron de librărie.

Nu profita mai deloc. Și noi cu atât mai puțin: până și de ziua noastră, în loc de o cărticică ieftină, ne punea în mână o ilustrată din librăria tatălui ei. În plus, peisajul era chiar din Recife, acolo unde locuiam, cu podurile lui cunoscute și arhicunoscute. Pe verso scria cu litere înzorzonate cuvinte ca „ziua de naștere“ și „cu dor“.

Dar cât talent avea pentru răutăți. Era toată numai răz-bunare, molfăind zgomotos dropsuri. Cât de mult trebuie să ne fi urât fata aceea, pe noi, care eram nepermis de frumoase, zvelte, înalte, cu părul despletit. Cu mine își exercita sadismul cu o calmă ferocitate. În setea mea de lectură, nici nu băgam de seamă umilințele la care mă supunea: continuam să o implor să-mi împrumute cărțile pe care nu le citea.

Până când a venit pentru ea marea zi în care a început să-mi aplice o tortură chinezească. Ca din întâmplare, m-a anunțat că avea *Peripețiile lui Narizinho* de Monteiro Lobato.

Era o carte voluminoasă, Dumnezeule, era o carte cu care ai fi dorit să trăiești toată viața, devorând-o, dormind-o. Și pe care nu mi-o puteam permite sub nici o formă. Mi-a spus să trec a doua zi pe la ea, ca să mi-o împrumute.

Până a doua zi, mă transformasem în însăși speranța bucuriei: nu mai trăiam, înotam alene într-o mare liniștită, purtată de valuri încoace și încolo.

A doua zi, m-am dus la ea acasă, practic alergând. Nu locuia într-o clădire cu multe etaje, ca mine, ci într-o casă. Nu m-a poftit înăuntru. Privindu-mă drept în ochi, mi-a spus că îi împrumutase cartea altei fete și să vin în ziua următoare după ea. Siderată, am plecat încet, dar în scurt timp am fost din nou cuprinsă de speranță și am început din nou să țopăi pe stradă, acesta fiind modul meu ciudat de a mă preumbla pe străzile din Recife. De data asta, nici măcar nu am căzut: mă lăsam condusă de promisiunea cărții, va veni ziua următoare, iar zilele ce vor urma vor fi apoi toată viața mea, mă aștepta dragostea de lume, am colindat pe străzi țopăind, după cum îmi era obiceiul, și nu am căzut nici măcar o dată.

Dar nu s-a limitat doar la asta. Planul secret al ficei patronului librăriei era calm și diabolic. A doua zi, mă înfiinșasem la ușa ei, zâmbitoare și cu inima tresăltând. Ca să aud răspunsul calm: cartea nu intrase încă în posesia ei, să revin următoarea zi. Habar nu aveam cum mai târziu, de-a lungul vieții, drama „zilei următoare“ avea să se repete, mereu făcându-mi inima să tresalte.

Și a tot continuat așa. Cât timp? Nu știu. Ea știa că era pentru un timp indefinit, până ce i se scurgea tot veninul din trupul ei grasan. Deja începusem să bănuiesc că mă alesese ca să mă facă să sufăr, uneori am presimțiri. Dar, în ciuda presimțirilor, uneori accept: ca și cum acela care vrea să mă facă să sufăr ar simți o nevoie cumplită ca eu să sufăr.

Cât timp? Mă duceam zilnic la ea acasă, fără să lipsesc nici măcar o zi. Uneori, îmi spunea: am avut cartea ieri după-masă, dar cum tu ai venit de dimineață, am împrumutat-o unei alte fete. Iar eu, care de obicei nu aveam cearcăne, simțeam cum cearcănele mi se adâncesc sub ochii mei uimiți.

Până când, într-o bună zi, stând eu la ușa ei și ascultându-i refuzul umilă și tăcută, și-a făcut apariția mama ei. Probabil

că se mira de apariția tăcută și zilnică a acelei fete la ușa ei. Ne-a cerut amândurora lămuriri. S-a creat o încurcătură tăcută, întreruptă de cuvinte prea puțin lămuritoare. Doamnei i se părea din ce în ce mai straniu faptul că nu pricepea nimic. S-a întors către fiica ei, exclamând cât se poate de surprinsă: Dar cartea asta nu a ieșit niciodată de aici din casă, iar tu nici măcar n-ai vrut s-o citești!

Dar cel mai rău pentru femeia aceea nu era faptul că descoperise ce se întâmplase. Era faptul că descoperise îngrozită ce fel de fată avea. Ne privea în tăcere: forța perversității fiicei sale necunoscute și fata blondă, în picioare în fața ușii, epuizată, în bătaia vântului din Recife. Atunci, revenindu-și în cele din urmă, i-a spus fiicei în mod ferm și cu calm: îi vei împrumuta imediat cartea. Iar mie: „Și tu, poți păstra cartea cât timp dorești.“ Ați auzit? Era mai important decât dacă mi-ar fi dăruit cartea: „atât timp cât doream“ este tot ceea ce un om, mare sau mic, poate îndrăzni să-și dorească.

Cum să povestesc ce a urmat? Eram buimăcită, și așa am primit cartea în mâini. Cred că nu am spus nimic. Am luat cartea. Nu, nu am plecat țopăind ca de obicei. Am plecat mergând foarte încet. Știu că țineam cartea voluminoasă cu amândouă mâinile, strângând-o la piept. Cât timp am făcut până acasă, nici asta nu contează. Pieptul îmi era înfierbântat, inima, gânditoare.

Ajunsă acasă, nu m-am pus pe citit. Mă prefăceam că nu o am, numai pentru ca ulterior să mă minunez că o am. Am deschis-o câteva ore mai târziu, am citit câteva rânduri minunate, am închis-o la loc, am început să mă plimb prin casă, am amânat și mai mult, ducându-mă să mănânc pâine cu unt, mă prefăceam că nu mai știam unde pusesem cartea, o găseam, o deschideam pentru câteva clipe. Inventam cele mai false dificultăți pentru acel lucru clandestin, care era fericirea. Fericirea avea mereu să fie clandestină pentru mine. Parcă presimțeam deja. Cât am mai tras de timp! Eram în al nouălea

cer... Înăuntrul meu erau și orgoliu, și pudoare. Eram o regină delicată.

Uneori, mă așezam în hamac, legănându-mă cu cartea deschisă în poală, fără s-o ating, pur și simplu extaziată.

Nu mai eram o fetiță cu o carte: eram o femeie cu iubitul ei.

Resturi de carnaval

Nu, nu despre ultimul carnaval. Dar nu știu de ce acesta m-a purtat în vremea copilăriei și în zilele de miercuri pe străzile moarte, unde zburătăceau resturi de panglici colorate și confetti. Ici-colo, câte o femeie pioasă, cu vâl pe cap, se ducea la biserică, traversând strada atât de pustie, așa cum este după carnaval. Până în anul următor. Și cum să explic agitația interioară care mă cuprindea pe măsură ce se apropia sărbătoarea? Ca și cum lumea, asemeni unui boboc ce era, se deschidea într-un trandafir purpuriu. Ca și cum străzile și piețele din Recife în sfârșit explicau rostul pentru care fuseseră făcute. Ca și cum glasuri omenești în sfârșit trâmbițau intensitatea plăcerii care adăsta secretă înlăuntrul meu. Carnavalul era al meu, al meu.

Cu toate acestea, în realitate, eu prea puțin aveam parte de el. Nu fusesem niciodată la un bal de copii, niciodată nu am fost costumată. Drept compensație, mă lăsau să stau până pe la unsprezece noaptea în poarta casei cu etaj în care locuiam, uitându-mă cu nesaț cum se distrau ceilalți. Două lucruri prețioase primeam eu atunci și le drămuiau cu zgârcenie, ca să dureze cele trei zile: un spray mirositor și o pungă de confetti. Ah, îmi vine greu să scriu. Pentru că simt cum mi se va întuneca sufletul constatând că, deși având atât de puțin parte de veselie, eram atât de avidă, încât orice flecușteț mă transforma într-o fetiță fericită.

Și măștile? Îmi era frică de ele, dar era o frică vitală și necesară, pentru că venea în întâmpinarea celei mai tainice bănuiele ale mele că și chipul uman ar fi tot un fel de mască. În poarta

casei, dacă o persoană măscată vorbea cu mine, imediat intram într-o legătură indispensabilă cu lumea mea launtrică, care nu era alcătuită doar din spiriduși și prinți fermecați, ci din oameni misterioși deopotrivă. Așadar, până și spaima mea de oamenii cu măști era esențială pentru mine.

Nu mă costumau: îngrijorați de boala mamei, celor din casă nu le stătea capul la carnavalul unui copil. Însă eu o rugam pe una din surorile mele să-mi onduleze părul lins, pentru care sufeream din cale-afară și, astfel, mă mândream și eu că am părul buclat măcar trei zile pe an. Ba, mai mult, în acele trei zile sora mea îmi îndeplinea visul intens de a fi o domnișoară – abia așteptam să scap de copilăria vulnerabilă – și îmi colora buzele cu un ruj strident, fardându-mi și obrajii. Atunci mă simțeam frumoasă și feminină, scăpam de copilărie.

Dar a existat un carnaval diferit de celelalte. Atât de miraculos, încât nici nu-mi venea să cred că am primit atât de mult, eu, care mă obișnuisem deja să cer puțin. S-a întâmplat că mama unei prietene de-ale mele a vrut să-și costumeze fata, și modelul costumului era în revista de modă *Rosa*. În acest scop, a cumpărat o mulțime de foi de hârtie creponată de culoare roz, cu care, presupun, voia să imite petalele de floare. Uimită din cale-afară, urmăream cum încet, încet costumația prindea contur și formă. Deși, cu petalele, hârtia creponată nu avea nici în clin, nici în mână, eu găseam cu toată seriozitatea că era una din cele mai frumoase costumații pe care le văzusem vreodată.

Atunci s-a petrecut, din pură întâmplare, ceva neașteptat: a rămas hârtie creponată în plus, și încă multă. Și mama prietenei mele – poate ca răspuns la cererea mea tăcută, la tăcuta mea disperare din invidie, sau poate că din pură bunătate, dacă tot rămăsese hârtie în plus – s-a gândit să-mi facă și mie un costum de *trandafir* cu resturile de material. La acel carnaval, așadar, pentru prima dată în viață urma să am ceea ce îmi dorișem dintotdeauna: aveam să fiu altcineva decât eu însămi.

Până și pregătirile mă făceau să mă simt ne bună de fericire. Niciodată nu mă simțisem atât de ocupată: cu meticulozitate, prietena mea și cu mine calculam totul, pe sub costum vom purta combinezon, fiindcă, dacă ploua, și costumul s-ar fi distrus, cel puțin rămâneam cât de cât îmbrăcate – ideea unei ploi care pe neașteptate ne-ar fi lăsat, cu pudoarea noastră feminină de la opt ani, în combinezon în mijlocul străzii, ne făcea deja să murim de rușine –, dar ah! Dumnezeu ne va ajuta! nu va ploua! Cât despre faptul că existența costumației mele se datora doar resturilor rămase de la cealaltă, mi-am înăbușit cu durere orgoliul, care întotdeauna a fost aprig, acceptând umilă ceea ce destinul îmi dădea de pomană.

Dar de ce tocmai acel carnaval, singurul costumat, a trebuit să fie atât de melancolic? Duminică dis-de-diminează aveam deja părul pus pe moațe, ca să se onduleze până după-amiază. Eram atât de nerăbdătoare, încât mi se părea că minutele nu mai treceau. În sfârșit, în sfârșit! Se făcu ora trei după-amiază: cu grijă să nu rup hârtia, m-am îmbrăcat în *trandafir*.

Multe lucruri care mi s-au mai întâmplat, la fel de rele ca acestea, le-am iertat deja. Și totuși, pe acesta nici măcar acum nu pot să-l înțeleg: *destinul* aruncă zarurile în mod irațional? Este de neiertat. Pe când eram îmbrăcată în hârtia creponată bine aranjată, având încă părul pe moațe și fără ruj și fard deocamdată – pe neașteptate, starea de sănătate a mamei s-a înrăutățit, deodată toți au început să se agite prin casă și m-au trimis să cumpăr repede un medicament de la farmacie. Am luat-o la fugă îmbrăcată în *trandafir* – însă obrazul încă nefardat nu avea masca de domnișoară, care mi-ar fi acoperit atât de expusa mea viață infantilă –, am tot alergat și alergat, perplexă, buimacă, printre serpentine de hârtie, confetti și strigăte de carnaval. Veselia celorlalți mă speria.

Când, după câteva ore, lucrurile se liniștiră acasă, sora mea m-a pieptănat și m-a fardat. Dar ceva murise în lăuntru meu. Și, la fel ca în poveștile pe care le citisem despre zânele care îi

vrăjeau și îi dezvrăjeau pe oameni, și eu fusesem dezvrăjită; nu mai eram un *trandafir*, devenisem din nou o simplă fetiță. Am coborât în stradă și, stând acolo în picioare, nu mai eram o floare, eram o paiată îngândurată cu buzele vopsite în roșu. Ahtiată să simt extazul, din când în când mă înveseam, dar plină de remușcare îmi aduceam aminte de starea gravă a mamei și din nou muream.

Abia după mai multe ore a venit scăparea. Și, dacă rapid m-am agățat de ea, a fost pentru că aveam atâta nevoie să mă salvez. Un copil de vreo doisprezece ani, care pentru mine însemna un băiat, un copil foarte frumos se opri în fața mea și, cu un amestec de tandrețe, grosolănie, glumă și senzualitate mi-a acoperit cu confetti părul deja întins: preț de o clipă ne-am zgâit unul la altul, zâmbind, fără să scoatem o vorbă. Atunci, eu, o femeiușcă de opt ani, am considerat tot restul nopții că în sfârșit cineva mă recunoscuse: eram, da, un *trandafir*.

Mănâncă, fiule

Lumea pare plictisitoare, dar eu știu că nu este așa. Știți de ce pare plictisitoare? Pentru că, de câte ori îl privim, cerul este deasupra, niciodată dedesubt, niciodată pieziș. Știu că pământul e rotund pentru că așa s-a spus, însă doar ar părea rotund dacă oamenii s-ar uita, și cerul ar fi uneori în partea de jos. Știu că e rotund, însă pentru mine e plat, dar Ronaldo știe doar că pământul e rotund, lui nu i se pare plat.

— ...

— Pentru că am fost în multe țări străine și am văzut că în Statele Unite cerul este tot sus, pământul mi se părea drept de-a binelea. Însă Ronaldo nu a ieșit niciodată din Brazilia și ar putea crede că doar aici cerul este acolo sus, că în alte locuri nu este plat, că este plat doar în Brazilia, că în alte locuri pe care nu le-a văzut se rotunjește. Când i se spune ceva, nu trebuie decât să creadă, nu are nevoie să i se pară. Mami, tu ce preferi, farfurie adâncă, sau plată?

— Plată... adică întinsă.

— Și eu la fel. În cea adâncă ai impresia că încape mai mult, dar numai la fund, în cea întinsă încape și pe margini și poți vedea de la început tot ce este în ea. Castravetele nu pare *inreal*?

— Ireal.

— Așa crezi tu?

— Așa se spune.

— Nu, de ce și tu ai crezut despre castravete că pare *inreal*? Așa cred și eu. Te uiți și vezi puțin ce este dincolo, conturat identic, îl simți rece în gură, face un zgomot ca de sticlă când îl ronțai. Nu ți se pare castravetele o chestie inventată?

- Așa pare.
- Unde s-a inventat fasolea cu orez?
- Aici.
- Sau la arabi, la fel cum a spus Pedrinho de celălalt lucru?
- Aici.
- La gelateria Gatão înghețata e bună pentru că are același gust ca și culoarea. Pentru tine carnea are gust de carne?
- Uneori.
- Mă îndoiesc! Ia să văd: de carne atârnată în măcelărie?!
- Nu.
- Și nici de carnea despre care vorbim noi. Nu are gust nici ca atunci când spui că are vitamine.
- Nu mai vorbi atâta, mănâncă.
- Dar felul cum te uiți tu la mine nu e ca să mănânc, ci pentru că mă iubești foarte mult, am dreptate, sau greșesc?
- Ai dreptate. Mănâncă, Paulinho.
- Numai la asta te gândești. Am vorbit mult, ca să nu te mai gândești doar la mâncare, dar tu tot continui, nu renunți.